

Małgorzata Pietrzak*

Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

BIBLIOTEKA: KLUCZ DO SUKCESU ARTYSTYCZNEGO [LIBRARY: A KEY TO ARTISTIC SUCCESS]

Abstrakt: Podjęto próbę określenia biblioteki jako miejsca kreacji i autokreacji artystycznej użytkownika: obecne przygotowanie użytkownika biblioteki do korzystania z tzw. kultury wysokiej; w jaki sposób biblioteka może i powinna kształtować artystyczny gust i normy; znaczenie działań artystycznych dla rozwoju zainteresowań, doskonalenia sprawności i przyszłego wyboru zawodu np. aktora, dziennikarza, prawnika, nauczyciela; związki zachodzące między sukcesem artystycznym użytkowników niepełnosprawnych czy społecznie niedostosowanych a sukcesem życiowym.

BIBLIOTEKA – KULTURA – SUKCES ARTYSTYCZNY – UMIEJĘTNOŚCI – UŻYTKOWNICY

Abstract: The author tries to present libraries as places for artistic creation and auto-creation of their users, analysing their ability to participation in so called high culture and the ways libraries can and should shape artistic taste and norms. Then, the significance of art related activities for developing personal interests, improving proficiency and choosing right jobs (e.g. actors and actresses, journalists, lawyers or teachers) are discussed. The author also tries to identify the relations between artistic successes of disabled or socially misfit library users and their success in life.

ARTISTIC SUCCESS – CULTURE – LIBRARY – SKILLS – USERS

*

*   *

Użytkownik biblioteki wobec kultury masowej

Odejdźcie od słowa pisanego w kierunku obrazu i dźwięku, będące efektem nasycenia społeczeństwa mediami elektronicznymi spowodowało, nie tylko w Polsce, gwałtowne obniżenie się poziomu czytelnictwa dzieł literackich oraz swoisty awans gatunków lżejszych np. tzw. harlekinów, komiksu, kolorowych magazynów, gatunków werystycznych (reportaż, wywiad, rozmowa). Dla odbiorcy kultury masowej (popularnej) wygodniejsze stało się bowiem oglądanie bądź słuchanie niż czytanie, które zawsze wiąże się z wysiłkiem intelektualnym i fizycznym. I ma to duże konsekwencje nie tylko dla sprawności językowej [Ożóg 2007, s. 22]. Ma to także

---

* Dr MAŁGORZATA PIETRZAK, adiunkt w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, doktor nauk humanistycznych, literaturoznawca, absolwentka Wydziału Aktorskiego w Państwowej Wyższej Szkole Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej im. L. Schillera w Łodzi, absolwentka Podyplomowego Studium Wymowy w Akademii Teatralnej im. A. Zelwerowicza w Warszawie, specjalista z zakresu retoryki praktycznej i kultury żywego słowa. Dwie najważniejsze publikacje: (2007) *Rola teatru w pracy bibliotekarza i nauczyciela*; (2004) *Interpretacje*. Adres elektr.: m.pietrzak@uw.edu.pl

konsekwencje dla użytkownika kultury wysokiej, w tym także użytkownika i czytelnika, korzystających z biblioteki. Wiele bibliotek przejęło bowiem zadania i formy pracy zlikwidowanych po roku 1989 w wyniku przemian ustrojowych i transformacji gospodarczej domów kultury, ośrodków kultury, świetlic środowiskowych, czytelni. Dla wielu środowisk stając się jedynym wzorcem kultury wysokiej oraz miejscem jedyne, czynnego uczestnictwa w kulturze w ogóle.

Znaczenie kanonu literackiego

W bibliotece użytkownik i czytelnik mają szansę poznać znaczenie i zasoby kanonu literackiego, który jako zbiór dzieł stanowić winien podstawę wiedzy będącej upostaciowieniem idei, wartości i wzorów zachowań danej grupy społecznej. Biblioteka winna pomóc w zrozumieniu szerszych aspektów przynależności narodowej, cywilizacyjnej, kulturowej, jak również w odnalezieniu własnego miejsca w warstwach lepiej wyedukowanych nie tylko pod względem literackim, ale i kulturalnym [Kołodziejska 2006, s. 103–104]. Pisarze i publicyści twierdzą, iż „czytanie nigdy nie będzie powszechne i należy pogodzić się z tym, iż będzie ono udziałem mniejszości”. I chociaż opinie te nie nastrajają optymistycznie, to jednak istnieją możliwości upowszechniania wartości literatury kanonicznej właśnie w bibliotekach publicznych [Kołodziejska 2006, s. 113].

W bibliotece publicznej istnieje szansa na wytworzenie swoistej elity kulturalnej, która zdobędzie nie tylko wiedzę, ale narzędzia i umiejętności korzystania z kultury wysokiej. Biblioteka umożliwia poznanie kanonu literackiego, jako zbioru dzieł autorów polskich, europejskich, pozaeuropejskich, o których wiedzieć winien każdy człowiek, mający aspiracje do nazywania siebie człowiekiem kulturalnym. W dobie globalnej migracji wręcz niezbędnym wydaje się, aby znać nie tylko nazwiska modnych pisarzy i tytuły najlepiej sprzedających się książek, ale móc prezentować dorobek literatury własnego kraju, środowiska. Dzieci i młodzież wiedzą kim są Tolkien, Eco, Pani Rowling (często bez znajomości ich imion). Kulturalny człowiek winien wiedzieć także kim byli Piotr Skarga, Fiodor Dostojewski, Honoriusz Balzak, Artur Miller czy Karol Wojtyła.

Biblioteka daje także możliwość oglądu, co ów kanon literatury zawiera (pod względem treści, różnorodności narzędzi wypowiedzi artystycznych, budowy utworu, jego cech charakterystycznych, sposobów narracji, możliwości interpretacyjnych) oraz w jaki sposób może być inspirujący dla powstania i kształtowania innych form wypowiedzi artystycznej (teatru, filmu, muzyki). Kanon literacki winien pomagać w odpowiedzi na pytania: Dlaczego niektóre utwory łatwo poddają się procesowi np. adaptacji teatralnej i filmowej, która wzbogaca utwór? Dlaczego są i takie teksty, które zupełnie się do tego rodzaju zabiegów artystycznych nie nadają? Będzie ów kanon także przygotowywał do analitycznego, porównawczego i estetycznego odbioru utworów przeniesionych na ekran czy scenę teatralną. Obejrzenie wypożyczonej z biblioteki kasety czy płyty z ekranizacją *Quo vadis*, *Ogniem i mieczem*, *Przeminęło z wiatrem* czy *Cyrano de Bergerac*, to zaledwie namiastka obcowania z wielką literaturą i historią kina. Ale zrozumienie, jakich narzędzi filmowych i po co, użył reżyser w procesie przełożenia języka powieści na język filmu, będzie już elementem przygotowawczym do procesu artystycznego percypowania dzieła filmowego.

W bibliotece winny się znajdować także książki, pozwalające na poznanie warsztatu reżysera teatralnego i filmowego; poradniki z zakresu pracy nad scenariuszem, warsztatem aktora i reżysera; książki z zakresu metodyki pracy z teatralnym zespołem amatorskim, kołem filmowym; słowniki z zakresu podstaw języka filmu i teatru, podstawowe prace z historii polskiej scenografii, muzykologii. Także czasopisma tematycznie związane

z teatrem, filmem, literaturą wysoką (np. *Teatr, Poezja, Tygodnik Powszechny*). Również biografie znakomitych aktorów i reżyserów (Z. Zapasiewicza, T. Łomnickiego, M. Komorowskiej), a nie tylko popularnych gwiazd kina i estrady, winny służyć użytkownikowi do osiągnięcia sukcesu artystycznego, pokazując mu prawdziwe oblicze ciężkiej pracy aktora, reżysera, ukazując tajniki rzemiosła i sens ciągłego poszukiwania i doskonalenia już zdobytych umiejętności, techniki i wiedzy.

Znaczenie realizacji artystycznej

Prawdziwym poznaniem szerokiego spektrum wartości tekstu literackiego będzie jego realizacja oparta o środki wykonawcze przynależne sztuce interpretacji głosowej, artystycznej czy scenicznej. Biblioteka stwarza realne warunki a niekiedy i jedyną szansę na uruchomienie własnych możliwości interpretacyjnych i wykonawczych każdego czytelnika, poprzez różne formy pracy indywidualnej i zbiorowej. Głośne czytanie, opowiadanie, recytacja, inscenizacja tekstu (w wykonaniu pracowników biblioteki, użytkowników biblioteki czy zaproszonych artystów) – to formy, które dodatkowo ukazują walory tekstu, wynikające z relacji tekst – wykonawca, a także tekst – odbiorca. To od sposobu realizacji głosowej, artystycznej wykonawcy, zależeć będzie prawidłowy odbiór trudnej 13-zgłoskowej frazy Pana Tadeusza, wierszy Norwida, Herberta, Różewicza czy arcytrudnych monologów ze sztuk Szekspira. Artystyczna realizacja wierszy, piosenek, prozy, dramatów pozwoli zobaczyć i zrozumieć funkcjonowanie takich elementów retorycznych jak podtekst, metafora, kontekst (tekstu, interpretacji, inscenizacji).

Wzrost roli komunikacji ustnej w życiu publicznym, jest rezultatem kryzysu zaufania do przekazów, dokonujących się za pośrednictwem druku, który w odczuciu społecznym stał się mniej wiarygodny. Jednocześnie mówienie staje się bardziej niż pisanie autentycznym świadectwem postawy, wrażliwości, mentalności a sam powrót do form mówionych wynika z narastającego przekonania, iż humanistycznych wartości komunikacji ustnej, opartej na naturalności oraz jej głębokiego związku z osobowością człowieka, nie da się niczym innym zastąpić [Bartmiński 2004, s. 430].

Dziecku potrzebne są mity, historie, bajki, opowieści z własnej kultury lub wielu kultur, gdyż fikcja zasila jego tożsamość i pobudza jego wyobraźnię. To, przekłada się później na realizację marzeń w postaci urzeczywistnienia takich pojęć jak dom, partner, praca, przyjaciele [Bruner 2006, s. 66–67].

Użytkownik biblioteki uczestniczący chociaż jako widz w konkursie recytatorskim, wieczorze poezji, w przedstawieniu teatralnym, będzie także poznawał narzędzia, kody i ich znaczenia przynależne sposobom komunikacji poza werbalnej. Nie tylko zobaczy jak funkcjonuje tekst w obrębie przestrzeni teatralnej, ale ujrzy jak koresponduje on z innymi znakami: aktorem, ruchem, światłem, muzyką, przestrzenią sceniczną, zacznie rozumieć zachodzące pomiędzy nimi związki. Jak określił to Jurij Lotman w tekście *Semiotyka sceny*:

Z problemami komunikacji artystycznej, czyli semiotyką związane są wszystkie rodzaje sztuki. Jednakże tylko niektóre dotyczą tak różnorodnych wielostronnych jej aspektów. Od charakteryzacji mimiki do reguł zachowania widza na widowni, od kasy teatralnej do zrytualizowanej „atmosfery teatralnej” w teatrze ciągle obecna jest semiotyka [Lotman 1987, s.357].

Pozwoli czytelnikowi nazwać i rozróżnić konwencje, dostrzec różnice między gatunkowe, ocenić style poszczególnych reżyserów i zrozumieć sensy artystycznych interpretacji sztuk realizowanych w zawodowych teatrach czy filmowych ekranizacji. Pozwoli zrozumieć zasady istnienia i działania świata wykreowanego artystycznie

ucząc do niego odpowiedniego stosunku i dystansu. Rozpoznawanie języka teatru i filmu będzie miało olbrzymie znaczenie dla rozumienia tych sztuk w ogóle.

Nauczy sztuki obserwowania, tak potrzebnej w dobie masowości i obfitości przekazów nie-werbalnych. Nauczy, jak być widzem i obserwatorem, co pozwoli nie tylko doznawać przyjemności w obcowaniu ze sztuką, ale i zapewni w niej czynne uczestnictwo. Stworzy możliwość zobaczenia czegoś więcej, niż tylko samej sztuki, nauczy zdolności obserwowania „w ogóle”. Wyrobi zdolności rozumienia innych rodzajów sztuk (malarstwa, muzyki, baletu). Obserwowanie stanie się nie tylko ćwiczeniem estetycznym i poznawczym, ale i intelektualnym [Demarcy 1987, s. 290–291].

Biblioteka w procesie edukacji teatralnej

Poprzez obcowanie z kulturą żywą, użytkownik biblioteki nabywa umiejętności, które określają jego przyszły status społeczny i kulturowy. Uczestnicząc we wspólnej wycieczce na przedstawienie teatralne do zawodowego teatru, czytelnik zapoznaje się z konwencją i zasadami, jakie winny towarzyszyć przygotowaniu się odbiorcy do udziału w społecznym odbiorze kultury artystycznej. Doświadcza, czym różni się zachowanie widza teatralnego od zachowania widza w kinie, w salonie gier komputerowych, przed telewizorem czy na zbiorowej imprezie masowej. To od bibliotekarza właśnie użytkownik biblioteki dowiaduje się, dlaczego w teatrze należy się rozebrać w szatni, dlaczego w trakcie przedstawienia nie wolno głośno komentować akcji scenicznej i przeszkadzać aktorom, dlaczego nie wolno na widownię wносить napojów i jedzenia.

Wiele bibliotek korzysta z różnych form edukacji teatralnej, prowadzonych przez prawie wszystkie polskie teatry zawodowe. W trakcie ich realizacji, użytkownicy bibliotek zapoznają się o historią teatru polskiego i sztuki aktorskiej. Pokazywane i udostępniane są budynki teatralne, ich techniczne zaplecze, pracownie. Prezentowana jest historia danego zespołu teatralnego, omawiane są najważniejsze przedstawienia, pokazywane plakaty, kostiumy, rekwizyty, zdjęcia. W trakcie tych prezentacji opowiada i wyjaśnia się także na czym polega praca zespołu teatralnego, oparta na wspólnej, twórczej pracy zespołu artystycznego i technicznego. Następnie użytkownicy biblioteki wraz z bibliotekarzem oglądają przedstawienie teatralne a po nim, mają okazję spotkać się z zespołem realizatorów (aktorami, reżyserem, scenografem). Często także, użytkownicy biblioteki biorą udział w konkursach organizowanych przez teatr (np. na recenzję teatralną, sztukę, plakat).

To właśnie takie wycieczki, w połączeniu z czynnym udziałem w amatorskich przedstawieniach realizowanych w wielu bibliotekach, decydują często o późniejszym wyborze zawodu aktora, reżysera, scenografa. Od nich zaczyna się budowanie i wyjaśnianie takich pojęć jak aktor, teatr, widz. Biblioteka daje także możliwość uruchomienia własnych możliwości twórczych, interpretacyjnych i wykonawczych każdego czytelnika, poprzez różne formy pracy indywidualnej i zbiorowej.

Biblioteka miejscem kreacji i autokreacji

W bibliotece użytkownik ma nieskrępowane możliwości realizacji własnych marzeń i pomysłów artystycznych. Może to robić bez owej presji konieczności realizacji dla otrzymania dobrej oceny, jaka cechuje pracę ucznia. Biblioteka pomaga w kształtowaniu osobowości artystycznej, budowania kreacji artystycznej poprzez odpowiedni dobór literatury pięknej czy literatury fachowej, przyczynia się do rozwoju twórczej osobowości

użytkownika. Tak dzieje się np. w przypadku bibliotek w szkołach artystycznych, które nie tylko udostępniają literaturę z danego kierunku czy przedmiotu, jaki jest potrzebny uczniowi czy nauczycielowi, ale udostępniają książki z innych dziedzin sztuki lub książki rozwijające dodatkowe artystyczne lub pozaartystyczne zainteresowania ucznia i nauczyciela np. biografie artystów, albumy, nagrania. Biblioteka wspomaga także artystyczne inicjatywy tych uczniów, którzy próbują swoich sił w innych niż nauczana, sztuce. I tak uczniowie warszawskiej Szkoły Baletowej im. W. Turczynowicza co roku biorą udział w „Ogólnopolskim Konkursie Krasomówczym o Laur Królowej Elżbiety”, którego jestem pomysłodawcą i głównym jurorem, a który odbywa się pod patronatem IINiSB Uniwersytetu Warszawskiego i Ośrodka Kultury Forma w Warszawie. Młodzi uczestnicy konkursu starają się wzbogacić swoje baletowe doświadczenia artystyczne o dodatkowy element jakim jest obcowanie z literaturą piękną i kulturą żywego słowa. Dzieci, przygotowujące się pod kierunkiem nauczyciela i rodziców, korzystają najczęściej z zasobów swojej biblioteki szkolnej i porad bibliotekarza, co do wyboru repertuaru, gdyż na pójście do innej biblioteki, przy natłoku zajęć obowiązkowych po prostu nie mają już czasu. Konkurs jest także sukcesem artystycznym dorosłych użytkowników osiedlowych bibliotek Mokotowa, skupionych w Uniwersytetach Trzeciego Wieku, którzy przygotowują swój program i występują poza konkursem w części artystycznej [Pietrzak 2007, s. 273–274].

Patron biblioteki-gwarantem sukcesu

Czynnikiem określającym i wyznaczającym poziom realizowanych zadań artystycznych, a co za tym idzie także sukcesów artystycznych, może być patron danej biblioteki. Patronat pisarza, poety, twórcy ludowego nie tylko mobilizuje użytkowników i bibliotekarzy do realizacji ambitnych zadań artystycznych, ale i zobowiązuje do ich kontynuowania. Zobowiązuje do dbania o wysoki poziom i wysoką jakość artystyczną odbywających się w bibliotece imprez kulturalnych i występów artystycznych. Jako przykład niech posłuży Miejska Biblioteka Publiczna w Świdwinie, której patronem jest poeta Jan Śpiewak. To dzięki temu patronowi spopularyzowano życie i twórczość zapomnianego i niedocenionego poety. Odbywający się od 1970 r. aż do dziś Ogólnopolski Konkurs Poetycki, stał się miejscem spełnienia artystycznych marzeń zarówno młodych, jak i wiekowych poetów. Konkurs przeznaczony jest dla osób, które jeszcze nigdy nie publikowały swoich utworów, a więc są debiutantami, i nie są twórcami zrzeszonymi w żadnym formalnym związku twórczym. Dodatkową nagrodą dla laureatów konkursu jest eksponowanie i popularyzowanie ich dorobku poetyckiego w zamkowej bibliotece. Równoległe do konkursu poetyckiego odbywa się konkurs recytatorski i poezji śpiewanej, które popularyzują twórczość Jana Śpiewaka i Anny Kamieńskiej, a także poetów miejscowych oraz związanych z regionem zachodniopomorskim.

Osiągnięcia artystyczne osób niepełnosprawnych

Niewątpliwym sukcesem artystycznym i życiowym jest udział w przedsięwzięciach artystycznych użytkownika niepełnosprawnego.

Arteterapia obejmująca terapię poprzez muzykę, choreografię, biblioterapię oraz działania terapeutyczne prowadzone przy pomocy teatru, filmu czy różnorodnych sztuk plastycznych jest nie tylko terapią przez sztukę, ale terapią poprzez twórczość [Marek 2004, s. 104–117]. Dla bardzo wielu niepełnosprawnych użytkowników

biblioteki, to właśnie realizacja artystyczna przygotowana z myślą o takim czytelniku i odbiorcy jest nie tylko wyzwaniem artystycznym, ale środkiem terapeutycznym. Sukces artystyczny należy więc rozumieć dwojako: jako sukces w realizacji konkretnego zadania artystycznego (wysłuchanie bajki, opowiedzenie jej, przetworzenie tekstu literackiego na inne rodzaje wypowiedzi, narysowanie ilustracji czy udział w przedstawieniu teatralnym) oraz jako sukces własnych umiejętności odtwórczych i twórczych a więc i sprawności artystycznej (intelektualnej, ruchowej, słuchowej, wzrokowej) potrzebnej do realizacji konkretnego zadania artystycznego. Jednocześnie jest to sukces odniesiony na polu akceptacji przez innych użytkowników i odbiorców, zdrowych i niepełnosprawnych.

Podczas oglądania wielu występów i realizacji artystycznych np. przedstawień teatralnych przygotowanych przez dzieci i młodzież niepełnosprawną w szkołach i bibliotekach, zachwycała mnie precyzja wykonywanych działań scenicznych w obszarze słowa, ruchu, świadomości istnienia partnera, przestrzeni scenicznej, kostiumu, rekwizytu. Największe zdziwienie i zachwyt wzbudzała we mnie zespołowość działań twórczych, widoczna w trudnych momentach, kiedy np. jedno z dzieci zapominało fragmentu układu choreograficznego, inne natychmiast pomagało mu stanąć w odpowiednim miejscu, gdy inne zapomniały tekstu, natychmiast inni mu go podpowiadali. W oglądanych przedstawieniach widoczna była umiejętność realizacji wszystkich elementów przedstawienia oraz świadomość odpowiedzialności za realizowane zadanie artystyczne. A najbardziej zachwycała mnie prawdziwa, nieukrywana radość ze wspólnego występu. Oczywiście był to przede wszystkim sukces artystyczny małych wykonawców i przygotowujących dzieci nauczycieli i terapeutów. Ale również i bibliotekarzy. Zwłaszcza, iż to często bibliotekarz poprzez zajęcia w bibliotece np. głośne czytanie bajek, przygotowuje przyszłych wykonawców do odbioru tekstu literackiego, zapoznaje z nieznanymi słowami, objaśnia je, pokazuje związki zachodzące między tekstem a ilustracją, prowadzi zajęcia plastyczne związane z treścią czytanego utworu. Zajęcia biblioteczne są więc nie tylko uzupełnieniem zajęć szkolnych, ale mają także dodatkowe znaczenie poznawcze, emocjonalne, artystyczne, integrujące. Sukces artystyczny jest więc sukcesem wspólnym.

Sukces kultury regionalnej

Biblioteka jest także miejscem sukcesu artystycznego w obrębie działań związanych z kulturą regionu i działalnością amatorskich zespołów folklorystycznych. Bibliotekarz i użytkownik biblioteki, którzy świadomie i chętnie biorą udział w przygotowywanym wspólnie z mieszkańcami miasta, gminy czy wsi widowisku folklorystycznym, odnoszą sukces podwójny. Po pierwsze: obcuja z historią, tradycją i elementami folkloru do których należą: język, tekst, muzyka, strój ludowy, obrzęd jako forma widowiska. Po drugie: odnoszą sukces środowiskowy, stając się wzorem do naśladowania dla innych. W wielu regionach Polski tradycja występu w widowisku regionalnym często jest przekazywana z pokolenia na pokolenie, a w przygotowywanych corocznie widowiskach (np. dożynkach, jasełkach) biorą udział całe rodziny, w tym także całe rodziny bibliotekarzy. Wspólne próby i występy nie tylko cementują związki i relacje międzyludzkie, ale przyczyniają się do budowania środowiska lokalnego oraz czytelniczego.

Tym samym udział bibliotekarza i biblioteki we wszystkich formach odnawiających, kultywujących i promujących kulturę regionu, przyczynia się do promocji i sukcesu samej biblioteki, jak i czytelnictwa. Czytelnik staje się jednocześnie wykonawcą i odbiorcą widowiska regionalnego. Bardzo dobrze określiła to Wanda Dzienis, bibliotekarka:

Jestem była mieszkanką wsi Pogorzałki, swoją karierę zawodową związałam z gminą Dobrzyniewo, i prawie przez 30 lat z przerwami, jestem członkiem zespołu „Narwianie”. (...) Dzięki temu, że zespół kontynuuje tradycje swojej wsi, jest nadzieja, że obrzędy i zwyczaje nie ulegną całkowitemu zapomnieniu, a także młodzież widząc to, chociaż tylko na scenie, inaczej będzie postrzegać swoją miejscowość. To będzie ich mała Ojczyzna, coś, co jest nie tylko dzisiaj, ale ma swoją historię, zapomnianą i odtworzoną na scenie.

Sukces medialny

Wiele bibliotek współpracuje z regionalnymi stacjami radiowymi i telewizyjnymi. Lokalna prasa bierze udział w promocji biblioteki, prezentując wywiady z zapraszanimi pisarzami, poetami, aktorami. Zamieszcza także wywiady z pracownikami biblioteki. Tym samym, choć pośrednio, sukces medialny i prasowy odnosi także jej użytkownik związany z biblioteką, jako instytucją i miejscem rozpoznawalnym w danym środowisku. Dla użytkownika nie jest to więc tylko biblioteka, ale jest to j e g o biblioteka. Użytkownik nie idzie już do biblioteki, ale do s w o j e j biblioteki, do biblioteki, którą znają wszyscy. Uczęszczanie do biblioteki i korzystanie z jej form działalności staje się niejako nobilitacją środowiskową i wydarzeniem towarzyskim. Kiedy w prasie zamieszczane są relacje i zdjęcia z imprez kulturalnych odbywających się w bibliotece, staje się to automatycznie sukcesem artystycznym użytkowników biblioteki, którzy te imprezy przygotowywali oraz brali w nich udział.

Użytkownik wobec realiów życia społecznego

Transformacje ustrojowe i gospodarcze dokonujące się w Polsce po 1989 r. niestety nie oszczędziły najsłabszych: dzieci i młodzieży. W wielkich aglomeracjach miejskich, obfitujących w teatry zawodowe, sceny impresaryjne, muzea czy kina pojawiły się dzieci ulicy. Te dzieci nie tylko nie pójdą do najbliższej biblioteki. Te dzieci nawet nie wiedzą, co to jest biblioteka. Dlatego specjalne programy przygotowane z myślą o takich właśnie dzieciach i młodocianych są jedyną drogą nie tylko na szansę cywilizacyjną tej grupy, ale jedyną drogą na pozyskanie w przyszłości czytelnika biblioteki szkolnej i publicznej. Działająca np. na warszawskiej Pradze Północ Mobbille School, edukuje dzieci poprzez specjalnie przygotowane ćwiczenia językowe i matematyczne, uczy kreatywności, przyswaja podstawową wiedzę z zakresu zdrowia i higieny oraz praw człowieka. Podobną rolę w społeczności praskiej pełni Grupa Pedagogiki i Animacji Społecznej Praga Północ. Dzięki działaniom edukacyjnym tej grupy, organizowanym zajęciom, wyjazdom, wiele dzieci wyszło z nałogów, zrealizowało projekty swoich marzeń, zobaczyło inny świat, wróciło do szkoły i nauki. Powracając do swoich macierzystych szkół, zaczęło swoje życie w obrębie kultury czytelniczej i kultury szeroko pojętej. Nie dziwi więc determinacja, z jaką biblioteki istniejące i działające w najbiedniejszych dzielnicach podejmują dramatyczną walkę z ubóstwem czytelniczym i kulturowym walcząc o każdego jej użytkownika. Taką walkę podjęła np. Biblioteka dla Dzieci i Młodzieży nr 8 na warszawskiej Pradze Północ. Biblioteka, działająca w bardzo trudnym środowisku, promuje literaturę piękną i popularnonaukową, udostępnia dobre filmy, prowadzi działalność kulturalną i edukacyjną. Prowadzi zajęcia plastyczne, organizuje spotkania z pisarzami, ilustratorami książek, aktorami. Rocznie biblioteka organizuje 30 lekcji bibliotecznych, 20 konkursów, 22 dyskusji związanych z lekturami i dwa przedstawienia teatralne. Panie bibliotekarki w trakcie trwania akcji letniej czytają dzieciom bajki i baśnie. Głośne czytanie realizują także w trakcie lekcji bibliotecznych dla najmłodszych dzieci. Biblioteka współpracuje ściśle z nauczycielami języka polskiego, pomagając w realizacji programu szkolnego.

Podobne działania podjęła Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna Filia nr 3 w Łęcznej, skupiająca użytkowników osiedla Bobrowniki. Biblioteka działa w środowisku zdominowanym przez pracujących i bezrobotnych pracowników kopalni, górników i fachowców od dozoru górniczego. Działania biblioteki skierowane są przede wszystkim do dzieci i młodzieży z osiedla. W każdych zajęciach prowadzonych przez bibliotekę biorą udział także dzieci ze Świetlicy Profilaktyczno-Wychowawczej Stowarzyszenia Barka „Powrót z U”. A Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej pomaga bibliotekarzom w dotarciu do dzieci z biednych rodzin, które w pierwszej kolejności zapisywane są na zajęcia. W czasie wakacji biblioteka prowadzi zajęcia w formie pół-kolonii organizując wakacje z książką, ze sztuką, z teatrem. Kierownik tej biblioteki, pani Jadwiga Ćwirko tak ocenia swoją działalność:

Działania nasze są różnorodne. Chcemy dotrzeć do każdej grupy czytelniczej. Efekty naszej pracy są widoczne we wzroście liczby czytelników korzystających z naszej biblioteki. (...) Możemy powiedzieć, że jesteśmy placówką aktywizującą dzieci nie tylko z naszego osiedla. Różnorodność form pracy z nimi daje widoczne efekty czytelnicze. Dzieci wiedzą, że mogą do nas przyjść, posłuchać bajek, legend z naszego regionu oraz że zawsze znajdą pomoc w rozwiązaniu swoich problemów. Zaufanie do nas jest widoczne na każdym kroku.

Sukces artystyczny na obczyźnie

Dla środowisk polonijnych żyjących np. na Litwie, Białorusi, we Francji, Anglii, Stanach Zjednoczonych, Izraelu, książka polska i polskie czasopismo, które przeczytać można w bibliotece Domu Polonii czy polskiej świetlicy, księgarni, są już dzisiaj jedynymi elementami łączącym polską emigrację z krajem rodzinnym. A najbardziej wzruszającym momentem jest możliwość usłyszenia polskiego słowa płynącego na żywo ze sceny i estrady w formie wiersza, tekstu sztuki, piosenki w wykonaniu aktorów, piosenkarzy i teatrów z Polski. Bardzo często uczestnikami różnorodnych imprez kulturalnych prezentowanych przez polskich artystów są polscy bibliotekarze pracujący za granicą (niekiedy czasowo w innych zawodach), których wyrobiony nawyk obcowania z wysoką kulturą, nie pozwala na obczyźnie na zerwanie z tradycją chodzenia do teatru, na koncerty, czy do kina na polskie filmy. A po powrocie do kraju, powracając do pracy w bibliotece, odnawiają swoje kontakty z miejscowym środowiskiem artystycznym starając się zaprosić do biblioteki pisarzy, aktorów, zespoły teatralne. Tak więc pobyt poza krajem nie tylko nie odrywa ich od najważniejszych wydarzeń kulturalnych w Polsce, ale wzmacnia świadomość, jak istotną rolę odgrywa kultura wysoka w emocjonalnym życiu człowieka.

Jedna z bibliotekarek, Ewa Adamowska, przebywająca kilka lat w Izraelu wspominała:

Zawsze z aplauzem przyjmuję i czynnie uczestniczę we wszystkich formach sztuki. Mam nadzieję, iż będąc bibliotekarzem z prawdziwego zdarzenia, zarażę swą miłością wszystkich spotkanych na mej drodze czytelników [Pietrzak 2007 a, s.151].

Jaki jest w tym sukces użytkownika biblioteki? Ogromny. Bibliotekarz sam będący użytkownikiem kultury wysokiej będzie przenosił jej najlepsze wzorce na grunt codziennej pracy. Lepiej zrozumie potrzeby pojedynczego użytkownika i całego środowiska, bowiem sam owe potrzeby miał zaspakajane. Nawet jeżeli w przyszłości młodociani użytkownicy bibliotek kiedyś z Polski wyjadą, to nadal łączyć ich będzie z rodzinnym krajem mowa i kultura, tradycja i chęć uczestnictwa w kulturze szeroko pojętej. To pomoże im stać się użytkownikami ośrodków polonijnych i bibliotek.

Sukces artystyczny w opinii bibliotekarzy

Sami bibliotekarze zdają sobie sprawę, jakie znaczenie dla ich użytkowników i środowiska ma praca z dobrym literackim tekstem, przygotowanie przedstawienia teatralnego czy udział czytelników we wspólnej wyprawie do teatru. Dodatkowe formy pracy, wykraczające poza podstawowe zadanie gromadzenia, opracowywania i udostępniania książek, są znakomitą formą promocji i marketingu biblioteki. Już teraz zdarza się i tak, że wypożyczenie i korzystanie z książki jest realizowane przez użytkownika bez pomocy i udziału bibliotekarza.

Ale to głośne czytanie, realizacja przedstawienia teatralnego i udział we wspólnym projekcie artystycznym są możliwe jedynie w rzeczywistej, a nie wirtualnej bibliotece, przy czynnym udziale bibliotekarza oraz innych użytkowników. Taki model biblioteki, w której użytkownicy spotykają się ze sobą, aby wspólnie czegoś artystycznie dokonać, coś przeżyć i podzielić się swoimi wrażeniami, może stanowić o jedynej przyczynie istnienia biblioteki w ogóle. Taką też rolę wyznaczają dla swoich bibliotek także sami bibliotekarze. Jak podkreślają w wielu rozmowach ze mną, to dzięki literaturze dla dzieci i przeżyciom towarzyszącym w jej obcowaniu, wiele dzieci poznaje znaczenie słów: kocham, miłość, przepraszam, proszę. To od bibliotekarzy wielu rodziców dowiaduje się, jaką rolę spełnia literatura w wychowaniu i kształtowaniu estetycznych i emocjonalnych potrzeb dziecka. Wielu rodziców, którzy zrozumieją cele wspólnych działań artystycznych, chętnie włącza się do realizacji wieczorów poezji, przedstawień teatralnych, konkursów.

Sukces artystyczny użytkownika biblioteki, funkcjonującej w sprawnej maszynie jaką jest państwo, winien być efektem wielu wspólnych działań osób i instytucji. Ale bez pomocy państwa i administracji lokalnej (szczególnie finansowej), bez pomocy instytucji pozarządowych, zainteresowania rodziców i wielu działań społecznych ten sukces nie jest możliwy do osiągnięcia. Sam kanon literacki i bibliotekarz pasjonat to za mało. Dobre nawyki uczestniczenia w kulturze bibliotecznej, winny być przenoszone na grunt kultury osobistej i środowiskowej, lokalnej i narodowej, europejskiej i globalnej. Udział w kulturze wysokiej winien być nobilitacją i przepustką do lepszego świata. Ale bez użytkownika kanonu literackiego nie będzie użytkownika kultury, bez użytkownika kultury wysokiej nie będzie sukcesu artystycznego użytkownika, bibliotekarza i samej biblioteki. Nie będzie także szansy na ich awans społeczny, kulturowy i cywilizacyjny.

Wykorzystane źródła i opracowania

- Bartmiński, J. (2004). Opozycja ustności i literackości. [W:] Godlewski, G.; A. Mencwel; R. Sulima, red. *Antropologia słowa*. Warszawa: Uniwersytet Warszawski, s. 430–439.
- Bruner, J. (2006). *Kultura edukacji*. Kraków: Universitas, 278 s.
- Demarcy, R. (1987). Widz: modele recepcji spektaklu. [W:] Pyzik, T.; E. Udalska, red. *W kręgu socjologii teatru na świecie*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 281–317.
- Kołodziejska, J. (2006). *Szerokie okno biblioteki*. Warszawa: SBP, 164 s.
- Marek, E. (2004). Arteterapia jako metoda wspomagająca pracę wychowawczą. [W:] Knapik, M., W. A. Sacher, red. *Sztuka w edukacji i terapii*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, s. 104–117.
- Lotman, J. (1987). Semiotyka sceny. [W:] Pyzik, T.; E. Udalska, red. *W kręgu socjologii teatru na świecie*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 335–357.

Ożóg, K. (2007). *Polszczyzna przełomu XX i XXI wieku*. Rzeszów: Wydaw. Biblioteka Frazy, 304 s.

Pietrzak, M. (2007). *Retoryka praktyczna – konkurs krasomówczy*. [W:] Nosowicz, J. F.; M. Piekłarz, red. *Edukacja dla przyszłości*. Białystok: Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku, s. 271–279.

Pietrzak, M. (2007 a). *Rola teatru w pracy bibliotekarza i nauczyciela*. Warszawa: SBP, 160 s.

W artykule wykorzystano także 5 prac licencjackich ukończonych w 2006 r. pod kierunkiem dr M. Pietrzak w IINiSB UW.